

Бобомурод РУСТАМОВ

Ўзбекистон халқаро ислом академияси
мустақил тадқиқотчиси

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ДИНИЙ СОҲАДАГИ ИСЛОҲОТЛАР

РЕЛИГИОЗНЫЕ РЕФОРМЫ В НОВОМ УЗБЕКИСТАНЕ

RELIGIOUS REFORMS IN NEW UZBEKISTAN

Аннотация: Мақолада сўнги йилларда Янги Ўзбекистонда диний соҳада амалга оширилган туб ўзгаришлар ҳақида сўз борган. Хусусан, виждон эркинлиги ҳамда диний таълимнинг ҳуқуқий асослари, фуқаролар учун диний таълим борасида яратилган имкониятлар батафсил очиб берилган.

Калит сўзлар: Янги Ўзбекистон, виждон эркинлиги, диний таълим, дунёвий таълим, диний таълим муассасалари.

Аннотация: В статье говорится о происшедших за последние годы кардинальных изменениях в религиозной сфере в Новом Узбекистане. В частности, подробно описаны правовые основы соблюдения свободы совести и религиозного образования, а также возможности, созданные для граждан в сфере религиозного образования.

Ключевые слова: Новый Узбекистан, свобода совести, религиозное образование, светское образование, религиозные учебные заведения.

Annotation: The article talks about major changes that have taken place in New Uzbekistan in recent years in the field of religion. In particular, the legal basis for observing freedom of conscience and the legal basis for religious education, the opportunities created for citizens in the field of religious education are described in detail.

Keywords: New Uzbekistan, freedom of conscience, confession, religious education, secular education, religious educational institutions, theology, madrasah.

КИРИШ

Янги Ўзбекистон – демократия, инсон ҳуқуқ ва эркинликлари борасида умумэътироф этилган норма ва принципларга қатъий амал қилган ҳолда, жаҳон ҳамжамияти билан дўстона ҳамкорлик тамойиллари асосида ривожланадиган, пировард мақсадли халқимиз учун эркин, обод ва фаровон ҳаёт яратиб беришдан иборат бўлган давлатдир [1:12].

“Янги Ўзбекистон” ғояси замирида буюк аждодларимиз, умуман олганда, миллий тарихимизда Биринчи ва иккинчи уйғониш давларига асос солган аллома боболаримизнинг орзу-интилишлари ваармонлари ҳам мужас-самдир.

АСОСИЙ ҚИСМ

Сўнги йилларда мамлакатимизда барча соҳа ва тармоқлар қатори диний-маърифий жабҳада, хусусан, турли диний конфессия вакиллари ўртасида ўзаро дўстлик ва ҳамжиҳатлик ришталарини янада мустаҳкамлаш, диний бағрикенглик тамойилларини мустаҳкам қарор топтириш борасида жиддий ва салмоқли қадамлар ташланди.

Ушбу даврда ислом динининг мўътадил таълимотини чуқур ўрганиш ҳамда кенг тарғиб қилиш, унинг маърифий кучини бунёдкорлик ва илм-фан ривожига йўналтириш, буюк мутафаккир аждодларимизнинг бой илмий-маънавий меросини ўрганиш орқали жамоатчилик, айниқса, ёшларда диний маърифатни юксалтириш, маънавиятимизга ёт бўлган ғояларга қарши мафкуравий иммунитетни шакллантириш юзасидан кенг кўламли ишлар амалга оширилди. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М. Мирзиёев таъкидлаганларидек, “Биз бугун жаҳон жамоатчилигига ислом динининг асл инсонпарварлик моҳиятини етказишни энг муҳим вазифа, деб ҳисоблаймиз. Чунки ислом дини бизни эзгулик ва тинчликка, асл инсоний фазилатларни асраб-авайлашга даъват этади” [2:2].

Айниқса, халқаро диний эркинликлар соҳасидаги экспертлар, соҳа мутахассислари мамлакатимизга ташрифи чоғида диний эркинликни таъминлаш, амалдаги нормаларни

соддалаштириш, радикализмга қарши курашиш, шунингдек, жаҳолатга қарши – маърифат борасидаги амалий ишларга ўзлари бевосита гувоҳ бўлмоқдалар.

Президентимиз томонларидан мазкур йўналишда илгари сурилаётган оламшумул ташаббуслар янгиланаётган Ўзбекистоннинг янгича қиёфасини жаҳон ҳамжамиятига ёрқин намоён этмоқда. Ўз навбатида, халқаро ҳамжамиятнинг юксак эътирофи ва қўллаб-қувватловига сазовор бўлмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев таклифига кўра, 2018 йил 12 декабрда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг 73-сессиясида ташкилотга аъзо 193 та мамлакат вакиллари томонидан яқдиллик билан, бир овоздан қабул қилинган “Маърифат ва диний бағрикенглик” махсус резолюциясини шулар жумласига киритиш мумкин.

Ушбу резолюция барчанинг таълим олиш ҳуқуқини таъминлаш, саводсизлик ва жаҳолатга барҳам беришга кўмаклашиш, энг муҳими, бағрикенглик ва ўзаро ҳурматни қарор топтириш, диний эркинликни таъминлашга қаратилгани билан жаҳон ҳамжамиятининг эътиборини тортгани янада аҳамиятлидир. Унда бағрикенглик ва ўзаро ҳурматни қарор топтириш, диний эркинликни таъминлаш, эътиқод қилувчиларнинг ҳуқуқини ҳимоя қилиш, уларнинг камситилишига йўл қўймасликка кўмаклашишга қаратилганлиги билан алоҳида ажралиб туради.

Ўтган даврда, амалга оширилган шунча эзгу ишларга қарамасдан, муқаддас динимизга нисбатан бир қанча нотўғри қарашлар ҳам шаклланган эди. Бу каби салбий қарашларга нисбатан Президентимиз Ш.Мирзиёев БМТнинг 72-сессиясида “Биз бутун жаҳон жамоатчилигига ислом динининг асл инсонпарварлик моҳиятини етказишни энг муҳим вазифа, деб ҳисоблаймиз.

Таъкидлаш лозимки, Янги Ўзбекистонда экстремизм ва терроризмга қарши курашиш чора-тадбирларини амалга оширишдаги асосий тамойил ҳамда ёндашувлар концептуал жиҳатдан қайта кўриб чиқилди. Бунда, асосий эътибор “жаҳолатга қарши маърифат” ғоясига

қаратилган бўлиб, ёшларнинг билим доирасини кенгайтириш, уларни аجدодларимизнинг асарларида келтирилган эзгу ғоялар асосида тарбиялашга алоҳида урғу берилмоқда.

Айнан таълим-тарбия ва маърифат жамият барыарорлигининг асосий омилларидан ҳисобланади, инсонларни эзгуликка даъват этади, саховатли, сабр-қаноатли бўлишга ундайди [3:285].

Ўтган давр мобайнида фуқароларнинг виждон эркинлиги ҳуқуқини таъминлаш, миллий ва диний қадриятларимизни асраб-авайлаш, бой илмий-тарихий меросимизни ўрганиш ва тарғиб қилиш, диний таълимотни ўрганиш йўналишида самарали ишлар амалга оширилди.

Биз илм-маърифатни кенг маънода тушунамиз. Шу сабабли юртимизда дунёвий таълим даргоҳлари билан бирга мактаб ва мадрасалар, илмий маърифий марказлар ташкил этилмоқда [4:290].

Ўрни келганда, Ўзбекистон Республикасининг “Виждон эркинлиги ва диний ташкилотлар тўғрисида”ги янги қабул қилинган Қонуни – конфессиялараро тотувликни таъминлаш, жамиятда турли дин ва эътиқод вакиллари ўртасида ўзаро бағрикенглик, ҳамжиҳатликни янада мустаҳкамлашда, шубҳасиз, ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилишини алоҳида таъкидлаб ўтиш лозим.

Заминимизда қадим замонлардан буён Ислom дини билан бир қаторда бошқа динлар бир-бирига дахл қилмай, ривожланиб ва жамиятнинг маънавий юксалишига ҳисса қушган [5:232].

Яна бир муҳим масала: сўнгги 5 йилда диний таълим тизими тубдан такомиллаштирилди, янгидан-янги таълим муассасалари фаолияти йўлга қўйилди.

Ҳозирда дунёвий ва диний илмларни пухта эгаллаган етук мутахассисларни тайёрлашга ихтисослашган Ўзбекистон халқаро ислом академияси, шунингдек, Тошкент ислом институти, “Мир Араб” олий мадрасаси, Ҳадис илми мактаби, 10 та ўрта махсус ислом билим юрти, православ ва протестант семинариялари ҳам фаолият юритмоқда.

Бугунги кунда, Ўзбекистонда диний таълим олиш соҳасини шартли равишда 3 та йўналишга бўлиш мумкин:

- илоҳиёт йўналишидаги профессионал диний таълим;
- дунёвий таълим муассасаларидаги динга оид академик таълим;
- аҳоли томонидан қизиқиш билдирилаётган, кундалик ҳаёти учун зарур деб ҳисобланадиган диний амалиёт қоидаларини ўрганиш ҳамда одоб-ахлоқ билан боғлиқ масалаларда диний нуқтаи назарга асосланган билимларни олиш (маиший диний таълим) [6:23].

Аҳамиятли томони, ислом илм-фани ва маданиятининг бой тарихий, илмий, маънавий меросини ҳар томонлама ўрганиш, жаҳон афкор оммасига кенг таништириш, энг муҳими, ислом динининг инсонпарварлик моҳиятини чуқур очиб бериш мақсадида охириги беш йилда Ўзбекистондаги Ислом цивилизацияси маркази, Самарқандда Имом Бухорий халқаро илмий-тадқиқот маркази, Ҳадис илми мактаби, Сурхондарёда Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот, Қашқадарёда Абул Муин Насафий мажмуаси ташкил этилди.

Қолаверса, Бухоро вилоятида “Тасаввуф”, Қашқадарё вилоятида “Ақида”, Фарғона вилоятида “Ислом ҳукуқи”, Самарқанд вилоятида “Ҳадис” ва “Калом” илмий мактаблари фаолияти йўлга қўйилди.

Мамлакатимизда ислом маданияти, илм-фани ривожига беқиёс ҳисса қўшган буюк алломаларимиз меросини чуқур ўрганиш, табаррук қадамжоларини обод этиш, муқаддас динимиз мусаффолигини асраш, аҳоли, айниқса, ёшларни ёт ғоялар таъсиридан ҳимоя қилиш, уларни Ватанга садоқат, бошқа дин вакиллариغا нисбатан бағрикенг ҳамда миллий-диний кадриятларимизга ҳурмат руҳида тарбиялаш борасида жуда кенг кўламли ишлар амалга оширилди.

Ушбу жараёнларни аҳоли, қолаверса жаҳон ҳамжамятига етказиш, кенг тарғиб этиш, диний-маърифий ҳаётдаги янгиликларни ўз вақтида жамоатчиликка етказиш йўналишида ҳам салмоқли ишлар қилинди.

Жумладан, биргина Ўзбекистон мусулмонлари идораси тизимида 55 та веб-сайт фаолияти такомиллаштирилди ҳамда ижтимоий тармоқларда 1 300 та ресурснинг мунтазам фаолият юритиши таъминланди.

Ушбу даврда, диний таълим муассасалари, илмий-тадқиқот марказлари фаолиятини ривожлантириш мақсадида хориждан олиб келинган босма ва электрон адабиётлар сони ортаганини қайд этиг лозим. Жумладан, сўнгги тўрт йилда Имом Бухорий халқаро илмий-тадқиқот марказига 644 номдаги 3500 китоб, Ҳадис илми мактабига 356 номдаги 1500 га яқин китоб ҳамда 7 мингдан ортиқ номдаги ислом дини илмларига оид электрон адабиётлар келтирилди.

Шу билан биргаликда Ислом цивилизацияси маркази томонидан Ўзбекистонда Марказий Осиё мусулмон мутафаккирларининг жаҳон цивилизацияси ривожига ролига бағишланган 10 дан ортиқ китоб ва рисоалар тайёрланди. Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази томонидан Имом Термизий, Ҳаким Термизий ва термизлик бошқа олимларнинг 20 дан ортиқ асарлари ўзбек тилига таржима қилинди. Имом Бухорий халқаро илмий-тадқиқот маркази томонидан Имом Бухорий, Имом Мотуридий, Имом Насафий, Саффар Бухорий ва ҳ.к. каби улуғ алломалар асарларининг аксарияти таржима қилиниб, 50 дан зиёд китоб нашр этилди.

Халқимизнинг диний таълим олишга бўлган эҳтиёжларини қондириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Диний-маърифий соҳа фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” 2018 йил 16 апрелдаги ПФ-5416-сон Фармони билан тасдиқланган чора-тадбирлар Дастурининг 6-бандига мувофиқ “Қуръони карим ва тажвид” пулли ўқув курслари фаолияти ташкил этилди.

Унга қўра, Ўзбекистон мусулмонлари идорасининг “Қуръони карим ва тажвид пулли ўқув курси тўғрисида”ги Низоми тасдиқланган. Низом талабларига мувофиқ 2018 йил 10 июндан бошлаб “Қуръони карим ва тажвид” ўргатиш бўйича ўқув курслари фаолияти йўлга қўйилди.

Ўқув курслари Ўзбекистон мусулмонлари идораси томонидан тасдиқланган дастурлар асосида давом этиб келмоқда.

Мазкур курслар республиканинг 11 та худудида Қорақалпоғистон Республикаси, Андижон, Бухоро, Сурхондарё, Самарқанд, Жиззах, Фарғона, Наманган, Қашқадарё, Хоразм вилоятлари ва Тошкент шаҳри да ташкил этилган.

Мазкур ўқув курсларини бугунги кунга қадар 22 мингдан зиёд фуқароларимиз муваффақиятли тамомлади. Ҳозирда 2 120 нафар фуқаролар навбатдаги босқичда таҳсил олишмоқда.

Миллий ва диний қадриятларимизни асраб-авайлаш, дунё илм-фани ва маданияти ривожига улкан ҳисса қўшган буюк аجدодларимизнинг бебаҳо меросини ўрганиш, унинг асосида ёшларни комил инсон этиб тарбиялаш жамиятда барқарор ижтимоий-маънавий муҳитни таъминлашнинг муҳим шартларидан бири ҳисобланади.

ХУЛОСА

Хулоса ўрнида айтиш жоизки, Ўзбекистон минг йиллар давомида Буюк Ипак йўлининг муҳим қисми бўлиб келган. Бу ерда илм-фан, маданият марказлари ҳамisha тараққий топган. Уларнинг ривожланишида халқимизга хос бағрикенглик, меҳмондўстлик, ўзга маданият вакилларига ҳурмат туйғулари асосий омиллардан бўлгани табиий. Шунинг учун бугунги кунда ҳам ўлкамизда турли халқлар урф-одат ва анъаналари ўзаро уйғунликда ривожланиб бормоқда.

Шулардан келиб чиқиб, Давлатимиз раҳбари томонидан диний-маърифий соҳасида олиб борилаётган ўткир сиёсат ҳақиқий маънода, дунё мамлакатларида тинчлик, осойишталик ва барқарорликнинг асоси бўлиб хизмат қилади.

МАНБА ВА АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Мирзиёев Ш.М. Янги Ўзбекистон демократик ўзгаришлар, кенг имкониятлар ва амалий ишлар мамлакатига айланмоқда // Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг “Янги Ўзбекистон” газетаси бош муҳаррири Салим Дониёровнинг саволларига жавоблари. – Тошкент, 2021. – Б. 12.

2. Ўзбекистон Респуликаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг БМТ Бош Ассамблеясининг 72-сессиясидаги нутқи // “Халқ сўзи” 2017 йил 20 сентябрь, № 189 (6883).
3. Мирзиёев Ш. Янги Ўзбекистон стратегияси. – Тошкент: Ўзбекистон, – Тошкент, 2017. – 464 б.
4. Юсупов О. ва бошқалар. Диний бағрикенглик тамойили ёшлар талқинида. – Тошкент, 2015. – Б. 232.
5. Комилов М. Муҳим савол-жавоблар. – Тошкент, 2021. – Б. 23.